

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Ратнікова Дмитра Геннадійовича

*«Інтегративна діагностика економічної спроможності підприємств у
мультипроектному середовищі будівельного девелопменту»*

подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю
08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної
діяльності)

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Дисертаційне дослідження Ратнікова Д. Г. присвячене науковій проблемі оцінювання економічної спроможності будівельних підприємств у мультипроектному середовищі, що характеризується високою ресурсомісткістю, тривалими інвестиційно-виробничими циклами, взаємозалежністю проєктів і значною чутливістю до змін зовнішніх умов. У таких обставинах традиційне оцінювання на основі ретроспективних фінансових показників не завжди дає достатню інформацію про здатність підприємства виконувати зобов'язання, залучати ресурси, адаптуватися до ризиків і забезпечувати стійку реалізацію кількох проєктів одночасно.

Актуальність проблематики посилюється завданнями відновлення житлової та інфраструктурної сфер України, потребою у швидкому нарощуванні обсягів будівництва, переходом до індустріальних і префабрикованих технологій, а також нестабільністю ресурсних ринків і логістичних ланцюгів. Реалізація таких завдань потребує обґрунтованих критеріїв добору виконавців і управлінських рішень, які враховують не лише поточну результативність підприємства, але й збалансованість його фінансових, виробничих, кадрових, управлінських та логістичних можливостей.

Наукова значущість теми визначається потребою поєднати діагностику економічного стану підприємства з оцінюванням його функціональної готовності до конкретних проєктних завдань і перевіркою стійкості отриманих результатів за умов невизначеності. Отже, обрана тема є своєчасною, має виразний міждисциплінарний характер і відповідає актуальним потребам теорії економіки підприємства та практики будівельного девелопменту.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами і темами

У вступі роботи наведено зв'язок дослідження з науково-дослідними темами, що виконувалися в Київському національному університеті будівництва і архітектури та Академії будівництва України. Зокрема, у межах теми «Розбудова сучасного аналітичного інструментарію девелоперського управління підрядним будівництвом» (державний реєстраційний номер 0115U000860) опрацьовано підхід до оцінювання логістично-організаційної готовності будівельного підприємства; у межах теми «Розвиток управлінської взаємодії інституційних учасників

девелоперських проєктів» (№ 0121U111793) обґрунтовано врахування управлінської керованості та координації; за темою «Вдосконалення аналітичного апарату обґрунтування формату девелопменту для проєктів будівництва» (№ W4-14-b) розроблено засади оцінювання стратегічних альтернатив. Наведені відомості засвідчують тематичну інтегрованість дисертації з відповідними науковими дослідженнями.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Обґрунтованість результатів забезпечується логічно послідовною побудовою дослідження: від аналізу теоретичних підходів до визначення економічної спроможності будівельного підприємства та галузевих умов її формування – до побудови інтегрованого інструментарію оцінювання, його застосування для обґрунтування стратегічних альтернатив і перевірки стійкості результатів. Робота містить п'ять розділів, зміст яких відображає послідовний перехід від теоретико-аналітичного підґрунтя до методичного та прикладного опрацювання проблеми.

Методологічною особливістю дослідження є комбінування інструментів, кожен із яких виконує окрему функцію в загальній процедурі аналізу. Нечітко-логічне моделювання використано для агрегування різнорідних кількісних і якісних характеристик; метод аналізу ієрархій – для визначення вагових пріоритетів; TOPSIS і PROMETHEE – для порівняння та ранжування варіантів; імітаційне моделювання методом Монте-Карло – для аналізу варіативності та стійкості оцінок. Така композиція методів формує цілісну аналітичну послідовність, а не зводиться до ізольованого застосування окремих математичних процедур.

Наукові положення спираються на опрацювання вітчизняних і зарубіжних джерел, систематизацію чинників діяльності будівельних підприємств, формалізацію індикаторів і проведення розрахунково-сценарного аналізу. Важливим елементом достовірності є розгляд не лише точкових оцінок, а й розподілів результатів за зміни вихідних параметрів та ваг критеріїв. Це дає змогу обговорювати надійність управлінських висновків через їхню чутливість до припущень моделі. Водночас інтерпретація одержаних кількісних результатів зберігає прикладний зв'язок із реальними завданнями будівельного девелопменту та відновлення.

Зміст роботи свідчить про відповідність між метою, поставленими завданнями, методами дослідження та сформульованими результатами. Висновки розділів підсумовують відповідні етапи дослідження, а загальні висновки узагальнюють його теоретичні й прикладні положення, що створює належне підґрунтя для оцінювання роботи як цілісного дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів та їх значення

Основним науковим результатом дисертації є розроблення теоретико-методологічних засад інтегрованого оцінювання економічної спроможності

будівельних підприємств і формування інструментарію підтримки стратегічних рішень за умов економічної невизначеності. Наукова цінність роботи полягає у спробі пов'язати багатовимірне розуміння спроможності підприємства з практичною оцінкою його готовності до участі в проєктах відновлення та застосування префабрикованих рішень.

Заслуговує на увагу запропонована структурна модель економічної спроможності, що охоплює п'ять взаємопов'язаних складових: фінансово-економічну, операційно-виробничу, управлінську, кадрову та логістично-організаційну. Така структура розширює рамки суто фінансової діагностики й дає змогу враховувати узгодженість внутрішніх ресурсів і процесів підприємства. Для агрегування характеристик автор застосовує багаторівневу систему нечітко-логічних блоків та інтегральних індексів, що створює методичну основу для зіставлення різних профілів спроможності.

Подальшим важливим результатом є поєднання нечітко-логічної оцінки з АНР та методами багатокритеріального ранжування. У дисертації відповідні інструменти інтегровано в процедуру, що охоплює діагностику стану підприємства, визначення ваг критеріїв, обґрунтування стратегічних альтернатив та перевірку стійкості ранжування. Така логіка є змістовно релевантною для мультипроєктного середовища, де управлінський вибір залежить одночасно від багатьох критеріїв і не може бути вичерпно описаний одним фінансовим показником.

Окрему наукову вагу має поширення сценарного моделювання на перевірку стійкості інтегральних оцінок, вагових коефіцієнтів і стратегічних пріоритетів. Це переводить результат оцінювання з рівня одноразового ранжування до аналізу розподілу можливих результатів та ризику зміни висновку за коливання вихідних припущень. Такий підхід підвищує інформативність моделі для управлінської практики та відкриває можливість встановлювати, наскільки висновки залежать від експертних суджень і якості вхідних даних.

До результатів подальшого розвитку належать теоретичне осмислення економічної спроможності будівельного підприємства як системної властивості, що поєднує здатність мобілізувати ресурси, підтримувати керованість, забезпечувати виробничу діяльність і адаптуватися до змін; методичне обґрунтування ролі індустріалізації та префабрикації у зміні вимог до організації, логістики й компетентностей; а також прикладне переосмислення європейського досвіду житлової політики в контексті формування спроможних виконавців програм відновлення.

У сукупності наукові результати є взаємопов'язаними та формують авторський внесок у розвиток економічної діагностики підприємств будівельного девелопменту. Їхнє значення визначається як методичним розширенням інструментів оцінювання, так і можливістю використання результатів у процесах стратегічного вибору за невизначеності.

Теоретичне і практичне значення результатів

Теоретичне значення дисертації полягає в уточненні змісту категорії «економічна спроможність» стосовно будівельного підприємства та розвитку методологічних підходів до її інтегративного оцінювання. Авторська концепція поєднує ресурсний, функціональний, управлінський і адаптивний виміри, що дозволяє розглядати економічну спроможність не як просту суму наявних ресурсів, а як здатність підприємства забезпечити їх узгоджене використання в умовах багатопроєктної діяльності.

Практична значущість полягає у можливості застосування розроблених моделей для виявлення критичних обмежень діяльності, зіставлення підприємств за комплексом показників, оцінювання їх готовності до реалізації проєктів і визначення пріоритетів розвитку. Поєднання нечітко-логічної моделі, АНР, TOPSIS, PROMETHEE та симуляційної перевірки може бути корисним для будівельних підприємств під час планування діяльності, розподілу ресурсів і вибору стратегічних альтернатив, а також для органів влади й місцевого самоврядування під час опрацювання критеріїв участі у програмах відновлення.

Практичне використання результатів підтверджено наведеними в дисертації довідками про впровадження у діяльність ТОВ «Архітектурно-будівельні новації», ТОВ БФ «Альфа-Сервіс», Інституту місцевого розвитку, Академії будівництва України, а також у науково-експертній діяльності та освітньому процесі Київського національного університету будівництва і архітектури (застосування результатів під час викладання дисциплін «Економіка будівництва», «Економічна діагностика підприємства», «Оптимізаційні методи та моделі»), підготовки навчально-методичних матеріалів і виконання науково-дослідних робіт.

Повнота викладу наукових результатів і апробація

Основні положення та результати дисертаційного дослідження, за відомостями, наведеними у вступі, опубліковано у 49 наукових працях: 3 монографічних виданнях (одноосібна монографія та два розділи у колективних монографіях), 31 статті у наукових періодичних виданнях і 15 публікаціях апробаційного характеру. Серед періодичних видань 4 видання, індексовані у Scopus та Web of Science Core Collection, у тому числі два видання першого квартіля, 19 фахових видань України та 8 видань інших держав. Основні положення дослідження також апробовано на міжнародних і всеукраїнських конференціях, форумах та наукових семінарах.

Зміст публікацій тематично охоплює ключові напрями дослідження: теоретичні засади економічної спроможності, інструментарій інтегративного діагностування, моделювання невизначеності, обґрунтування стратегічних рішень, а також прикладні аспекти функціонування будівельних підприємств. крім того, зазначено самотійний характер дослідження та особистий внесок автора у

співавторські праці. У цілому наведена структура публікацій та апробації свідчить про належне поширення основних результатів у науковому середовищі.

Дотримання вимог академічної доброчесності

У дисертації наведено заяву автора про самостійне виконання дослідження, а використання ідей, результатів і текстів інших авторів супроводжується посиланнями на відповідні джерела. У вступі також визначено особистий внесок здобувача у результати, отримані у співавторстві. Ці положення є важливими елементами прозорого розмежування авторського доробку та запозичених наукових результатів.

Наданий звіт автоматизованої перевірки текстових збігів (проведено КНУБА програмним забезпеченням StrikePlagiarism) містить коефіцієнти подібності КП1 — 1,27 %, КП2 — 0,03 % та КЦ — 0,43 %. Водночас у самому звіті прямо зазначено, що серед автоматично позначених ознак наведено 18 замін літер і 77 маркерів SmartMarks. Наведені у звіті StrikePlagiarism.com значення коефіцієнтів текстових збігів були розглянуті опонентом у сукупності з результатами предметної перевірки. Позначені фрагменти зіставлено з першоджерелами, а коректність цитування та оформлення посилань проаналізовано. Ідентифіковані збіги мають термінологічний характер і стосуються усталених дефініцій та стандартних формулювань. У роботі коректно здійснено посилання на використані джерела, дотримано норм цитування, автор чітко відмежовує власні положення від положень інших дослідників. За результатами цієї перевірки ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації в дисертаційній роботі не виявлено.

Оцінка структури, мови та стилю дисертації

Дисертація має логічно впорядковану структуру: анотація, вступ, п'ять розділів, загальні висновки, список використаних джерел, список наукових праць автора та шість додатків. За наведеними у вступі відомостями, обсяг роботи становить 516 сторінок, з них 435 сторінок основного тексту; ілюстративний матеріал включає 50 рисунків і 79 таблиць, бібліографія — 357 найменувань. Побудова розділів послідовно відображає теоретичний, аналітичний, методологічний і прикладний етапи дослідження.

Виклад матеріалу загалом характеризується академічною спрямованістю, використанням спеціальної термінології, таблиць, рисунків і модельних конструкцій. Мова роботи дає змогу простежити логіку дослідження та зміст зв'язків між його складовими.

За тематикою, об'єктом, предметом і методичним інструментарієм дисертаційне дослідження відповідає паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Дискусійні положення та зауваження

Позитивно оцінюючи рівень обґрунтованості основних теоретико-методологічних і методичних положень, практичних рекомендацій, висновків та пропозицій, необхідно відмітити, що деякі положення роботи є дискусійними, а деякі потребують уточнення та додаткової аргументації. Зокрема:

- 1) Потребує чіткішої аналітичної систематизації представлена еволюція підходів до оцінювання діяльності будівельних підприємств (підрозділ 1.1, с. 43–65). На початку підрозділу окреслено перехід від обліку обсягів робіт і виробничих ресурсів до оцінювання конкурентоспроможності, інноваційності та адаптивності підприємства. Водночас ця еволюція не повною мірою розгорнута як послідовність наукових етапів або концептуальних підходів. Науковій аргументації сприяли б визначення критеріїв періодизації, виокремлення провідних дослідницьких напрямів і зіставлення того, як змінювалися об'єкт, критерії та інструменти оцінювання. Це дало б змогу виразніше показати, у чому полягає теоретична новизна авторського підходу на тлі попередніх досліджень.
- 2) У підрозділі 1.2 варто посилити поняттєву визначеність категорії соціального житла та теоретичні підстави наведеної типології (с. 75–90, табл. 1.1). Автор слушно зазначає, що у європейській практиці немає цілком уніфікованого визначення соціального житла. Водночас у таблиці зіставлено резидуальну, загальну та універсальну моделі за кількома різними ознаками: цільовими групами, місією, структурою ринку та орендною політикою. Для однозначного тлумачення цієї класифікації бажано було б уточнити, чи є наведені моделі взаємовиключними, за яким критерієм їх розмежовано та на які теоретичні джерела спирається таблиця, що допомогло б уникнути змішування різних підстав класифікації.
- 3) Порівняння статистичних відомостей про житлову політику країн потребує уніфікації часових меж і визначень показників (підрозділ 2.2, с. 131–147). У тексті наведено дані різних років і типів: динаміку житлових моделей за тривалий період, обсяги введення житла, співвідношення вартості житла та доходу, структуру житлового фонду. Такі дані дають змогу описати окремі національні тенденції, проте їх зіставлення потребує пояснення відмінностей у методиках обліку, поняттях «соціальне» та «доступне» житло, одиницях виміру й охоплених періодах. Інакше порівняльні висновки можуть відображати не лише відмінності житлової політики, а й відмінності статистичних визначень.
- 4) Параметри нечітко-логічної моделі потребують докладнішого обґрунтування. У підрозділі 3.1 (с. 166–183) розглянуто застосування лінгвістичних змінних, трирівневої шкали *low–medium–high* та системи нечіткого виводу Мамдані. Водночас методологічно важливо показати, за якими критеріями встановлюються межі функцій належності, формується база правил і визначаються параметри їх

активації. Без опису процедури залучення експертів або емпіричного калібрування модель може значною мірою відображати суб'єктивні припущення дослідника, що ускладнює її відтворення та перевірку.

5) Доцільно також було б чіткіше розмежувати типи невизначеності, що моделюються нечіткою логікою та методом Монте-Карло. У розділі 3 обидва інструменти залучено для роботи з невизначеністю, але їхні предметні функції варто розвести: нечітка логіка формалізує нечіткість оцінювання та лінгвістичну неоднозначність, тоді як імітаційне моделювання описує варіативність параметрів за заданих імовірнісних припущень. Якщо один і той самий чинник одночасно включити до нечіткої моделі та варіювати в симуляції, його вплив може бути врахований двічі. Чітке визначення джерел невизначеності для кожного етапу підвищило б концептуальну узгодженість методики.

6) Потребує коригування інтерпретація окремих статистичних характеристик імітаційного моделювання. На с. 246–249 стандартне відхилення пов'язано з визначенням меж, у яких із заданою ймовірністю перебуває «істинне середнє», а 95-й перцентиль інтерпретовано як значення, близьке до максимально можливого. Водночас саме стандартне відхилення не визначає ймовірнісного інтервалу для середнього без додаткових припущень і розрахунку стандартної похибки або довірчого інтервалу. Так само 95-й перцентиль характеризує позицію значення у змодельованому розподілі, але сам по собі не є оцінкою максимуму. Точніше розмежування цих статистичних понять зробило б інтерпретацію результатів моделювання коректнішою.

7) Неоднакові способи формування вхідних показників можуть ускладнювати порівняння підприємств. У блоці операційно-виробничої спроможності дозволено використовувати як розрахункові значення, так і експертно-нормалізовані оцінки (с. 271–273); низка управлінських і кадрових характеристик також має експертне походження (с. 275–276, 280–282). Для коректної порівняльної оцінки важливо встановити єдині правила збору та нормування таких даних, а також описати процедури агрегування оцінок експертів і контролю їхньої узгодженості.

8) Результати симуляцій варто було б доповнити частотами збереження рангових позицій і випадків зміни лідера. У підрозділі 5.3 аналізуються розподіли інтегральних оцінок альтернатив і на цій підставі обговорюється стабільність їхнього положення (с. 432–445, 457–466). Водночас розкид оцінки кожної альтернативи окремо не показує безпосередньо, як часто в конкретних ітераціях змінюється порядок альтернатив або яка частка реалізацій віддає перше місце кожному сценарію. Оскільки в розділі розглядається стійкість ранжування, інформативними були б частоти збереження першої позиції, переходів між сусідніми рангами та випадків зміни загального порядку

Загальний висновок

Дисертаційна робота Ратнікова Дмитра Геннадійовича «Інтегративна діагностика економічної спроможності підприємств у мультипроектному середовищі будівельного девелопменту» є самостійним, цілісним і завершеним дослідженням, у якому розв'язано важливу науково-прикладну проблему розвитку теоретико-методологічних засад оцінювання економічної спроможності будівельних підприємств та обґрунтування управлінських рішень в умовах невизначеності. Наукові результати мають теоретичне значення, методичну новизну та практичну спрямованість, а заявлене впровадження підтверджує їхню придатність до використання у діяльності підприємств, науково-експертній роботі й освітньому процесі.

З урахуванням змісту дослідження, його наукової новизни, практичного значення, апробації та структури, дисертація за основними змістовими та кваліфікаційними характеристиками відповідає вимогам, установленим пунктами 6-9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. №1197 (зі змінами), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки,
підприємництва та туризму

Поліського національного університету

Наталія ВАЛІНКЕВИЧ

